

V.V.A.O.

MAGAZINE VOOR VROUWEN MET EEN HOGERE OPLEIDING
nummer 18 | augustus 2013

Inspiratie

*Je moet het aandurven om
geïnspireerd te raken door anderen*

*Inspiratie voor onderzoek en
promotie*

*Praktische inspiratie voor
maatschappelijke initiatieven*

Pennenvruchten uit de oude tuin van koning Willem III

Inspiratie voor onderzoek en promotie

Goede opleidings- en begeleidingsmogelijkheden voor hoogopgeleide kennisswerkers is voor een kennissamenleving van het grootste belang. Een voorbeeld van kennisswerkers zijn de wetenschappelijk onderzoekers die door het schrijven van een proefschrift bijdragen aan de productie van hoogwaardige kennis in onze samenleving. De kennisproductie in proefschriften en de daaruit voortvloeiende wetenschappelijke artikelen maken zelfs het grootste deel uit van de wetenschappelijke output van het Nederlandse wetenschapsbedrijf. Het is daarom bijzonder betreuenswaardig dat ruim één op de drie promovendi de eindstreep niet haalt (Charter Promotierendement en Promotieduur, 2008). Promotierendement en promotieduur zijn al jaren het zorgkindje van de Nederlandse universiteiten (Charter Promotierendement en Promotieduur, 2008). De Vereniging van Samenwerkende Universiteiten (VSNU) heeft in 2008 de ambitie uitgesproken dat zij jaarlijks 500 extra promoties wil realiseren (Charter Promotierendement en Promotieduur, 2008). Dit kan echter alleen worden bereikt als de uitval wordt teruggedrongen.

Werken aan een proefschrift zonder aanstelling aan een universiteit

Invoel van begeleiding

Uitval betekent niet alleen een verlies aan kenniskapitaal (denk aan de niet-gepubliceerde wetenschappelijke resultaten), maar ook verlies aan

geïnvesteed financieel kapitaal (de personeel- en overige kosten die zijn gemaakt voor de kandidaat), verlies aan financiële opbrengst bij een geslaagde promotie (90.000 euro per kandidaat), en psychologische (en financiële) kosten die het tussentijds afbreken van een promotietraject voor de betrokkene (en diens directe omgeving) met zich meebrengen. Vertraging en uitval komen vooral door een gebrek aan goede begeleiding. Uit talloze enquêtes onder universitaire promovendi en ook uit een landelijk overzicht van onderzoeksbureau EIM uit 2005 blijkt dat van alle onderzochte factoren de invloed van de begeleiding op vertraging en uitval het sterkst is.

Inblazen van de geest

Momenteel zijn er jaarlijks ongeveer 9000 mensen bezig met een proefschrift aan universiteiten (zie website Promovendi Netwerk Nederland). Slechts 70 procent hiervan promoveert daadwerkelijk binnen 7 jaar (Charter Promotierendement en Promotieduur, 2008). Daarnaast werken er ongeveer 9000 mensen aan een proefschrift zonder aanstelling aan een universiteit (buitenpromovendi), vaak naast een baan (zie website Promovendi Netwerk Nederland). Daarnaast moeten alle hbo-instellingen veranderen in onderzoeksinstellingen. Hierdoor gaan veel hbo-docenten promoveren. Tot slot zijn er mensen die willen promoveren (soms op latere leeftijd), maar niet weten hoe ze dat aan moeten pakken (Waar vind je een promotor? En hoe maak je een goed onderzoeksplan?). Dit alles betekent dat jaarlijks een relatief groot aantal promovendi behoefte zouden kunnen hebben aan extra begeleiding. Een landelijke workshop 'Promoveren. Wat komt er bij kijken' van de VVAO trok eind 2011 ruim 30 vrouwen. Naast praktische hulp, is er vooral ook behoefte aan extra inhoudelijke begeleiding.

Promovendi motiveren en inspireren

Het Nederlands Instituut voor Onderzoek en Promotiebegeleiding (NIOP) in Den Haag biedt sinds 2011 begeleiding aan promovendi die vastlopen of mensen die een proefschrift willen starten. Ook niet-promovendi en instellingen worden ondersteund bij hun onderzoek. In een statig begin negentiende-eeuws pand bij Plein 1813, naast eeuwenoude paardenkastanjes en rode beuken (de oude tuin van koning Willem III), wordt inmiddels menig proefschrift vlot getrokken. Ervaren gepromoveerde begeleiders commentariëren onderzoeksvoorstellen, artikelen en hoofdstukken in wording. Het is niet ondenkbaar dat het NIOP zorgt dat uiteindelijk meer promovendi de eindstreep halen. In elk geval helpen we 'onze' promovendi te motiveren en te inspireren.

Diverse VVAO-sters vonden al hun weg naar het NIOP. In de rustgevende lommer en tijdloze grandeur ontstaat opnieuw de geest er tegenaan te gaan. Eén van de VVAO-promovendi zei laatst, de negentiende-eeuwse deurklink in de hand en het witte marmer van de hal onder de voeten: 'Heleen, je hebt me weer zo geïnspireerd!' Het 'inspireren', 'het inblazen van de geest', gebeurt in een omgeving die mensen draagt;

Dr. Heleen van Luijn (VVAO-afdeling Den Haag) is directeur/senioronderzoeker bij het Nederlands Instituut voor Onderzoek en Promotiebegeleiding (NIOP) (www.promotiebegeleiding.nl). Mail voor meer informatie naar heleenvanluijn@promotiebegeleiding.nl of bel: 06 2047693.

de geest van de al geleefde levens geeft kracht. Geïnspireerd door het verleden, de schoonheid van de oude natuur, en de grandeur van chique levens (de opa van Couperus en de oom van Multatuli waren ooit buiten), denken andere hersenen met je mee op de Sophialaan.

Dr. Susan Ketner (VVAO-afdeling Den Haag) is via het VVAO-netwerk in contact gekomen met het NIOP en adviseert het instituut op het gebied van social media. In de toekomst zal zij ook promovendi gaan begeleiden.

De wetenschap als inspiratiebron

Medio oktober verschijnt *Handboek Buitenpromoveren*. Ine van Emmirik ging daarover in gesprek met de twee auteurs, dr. Floor Basten en dr. Kerstin van Tiggelen MBA.

He is het zo gekomen?

Beiden speelden al langer met dit idee. Kerstin werkte vanuit haar bedrijf Accent Grave al eerder aan een website over promoveren. Floor viert dit jaar haar eerste lustrum met [campus] Orléon (www.campusorleon.nl), een onderzoekersuniversiteit waar ook veel buitenpromovendi lid van zijn. Kerstin ontmoette Floor toen ze haar benaderde met een vraag over de inzet van studenten bij onderzoek. Vervolgens werd de relatie geïntensiveerd toen [campus] Orléon de beheerder werd van het NVAO-onderzoeksfonds, dat geld beschikbaar stelt aan vrouwelijke buitenpromovendi. Kerstin deed een aanvraag en had het geluk dat ze de eerste laureaat werd.

Dan ken je elkaar en praat je over dingen. Vreemd dat zo'n boek nog niet bestaat, constateerden Kerstin en Floor gezamenlijk. Al pratende kwam uiteindelijk het plan voor twee boeken. Het eerste vertrekt vanuit de professionele praktijk: hoe krijg je als buitenpromovendus een promotieonderzoek voor elkaar? Het tweede gaat over hoe je vanuit een wetenschappelijke praktijk ondernemer zou kunnen worden.

Daar is nog geen titel voor, dat komt nog. Het samen schrijven gaat heel plezierig.

Een soort dubbele migratie

In 2010 deed Floor onderzoek naar buitenpromovendi, want over dit type onderzoeker was eigenlijk nauwelijks wat te vinden. 'Het is een organisatorische vraag en eigenlijk ook een identiteitsvraag, het feit dat je onderzoek gaat doen is life changing. Je komt in een nieuwe context met andere mores en een cultuur waar je geen weet van hebt. Na een tijdje wordt wat je in de wetenschap meemaakt ook weer normaal en ga je daar ook bijhoren, maar het blijft wel een hele andere wereld'. Je maakt dus een soort dubbele migratie door, zowel in persoonlijke als in professionele zin?

Buitenpromovendi zijn rendabel voor de wetenschap

'Dat vind ik wel een mooie formulering. In 2010 nam ik dertig diepte-interviews af die ik heel open ben ingegaan met de vraag: wat maak je mee bij een buitenpromotie? Dat thema van de dubbele migratie kwam naar boven uit die gesprekken, het was een vraagstuk om wat meer mee

te doen. Buitenpromovendi zijn rendabel voor de wetenschap, maar ze hebben op geen enkele manier bescherming, er is bijvoorbeeld geen cao zoals aio's die hebben. Ze zijn overgeleverd aan de willekeur van hun promotor. Nou zijn dat over het algemeen best aardige mensen, maar jouw belang is niet primair hun belang. Ik wil stimuleren dat er meer beleid komt voor buitenpromovendi, dat ze gemakkelijker toegang hebben tot de infrastructuur van de universiteit.'

Je kunt ook werken vanuit positieve verwondering

Snoepwinkel

Kerstin: 'Ik realiseer me dat ik net zo'n zoektocht achter de rug had als Floor, voordat ik besloot om te promoveren. Dat had voor mij een enorme status, mensen met een doctorstitel hadden een groot aura. Tot ik iemand eens hoorde vertellen: ik ben gaan promoveren. Ik ontdekte: dat kan gewoon, het ligt veel dichterbij dan je denkt! Ik vond het een geweldig avontuur, als professional ben ik in een snoepwinkel terechtgekomen. Vanaf dag één heb ik rondgekeken met een blik van 'Dat kan ik doen, en dat...'

Floor stuitte net zo toevallig op promoveren. 'Ik werkte als onderwijskundige op de universiteit, bij informatica. Ik zat met een beetje te vervelen, toen een aio die onderzoek deed naar de geschiedenis van informatica, zei: 'Je kunt ook promoveren als buitenpromovendus.' Ik had geen idee, terwijl ik werkte op de universiteit! Ik heb meteen een stap genomen en een brief naar mijn voormalige hoogleraar, Robert-Jan Simons, gestuurd. Hij was destijds directeur van de onderzoeksschool bij de Universiteit Nijmegen. Dan begin je met een oriënterend gesprek. Ik ben op iets heel anders gepromoveerd dan waar ik eerst mee aankwam, mijn eerste vraag heb ik laten varen. Maar goed, aanvankelijk had ik dus een heel ambitieus plan over een multidisciplinaire propeuse en was de praktische vraag: hoe ga je een experiment opzetten? Ik heb daarna twee jaar gepuzzeld op een andere onderzoeksvraag, net zo ambitieus. Ik wilde de relatie tussen disciplinaire ontologieën en hun disciplinaire didactische vormgeving onderzoeken, van alle wetenschappelijke disciplines en van hun ontstaan tot nu. Ik verdiepte me in de geschiedenis van natuurwetenschappen, antropologie, economie, filosofie. Ik had veel gelezen en 137 pagina's geschreven, en dacht dat ik halverwege was, maar mijn hoogleraren zeiden: 'Floor, als dit is wat je wilt onderzoeken, dan kunnen we je niet begeleiden.' Toen is het heel klein gemaakt, wel over mijn vraag maar dan toegesneden naar de Nijmegen Business School. Echt wat je noemt de kunst van het down sizen. Mijn begeleiders hadden het allemaal wel geduldig aangekeken en aangehoord, mijn stukken gelezen en begrepen wat ik eigenlijk wilde onderzoeken.'

Kerstin: 'Ik ben geen standaardbuitenpromovendus. Hoe meer ik voor het boek met buitenpromovendi praat, hoe meer ik verhalen hoor over tijdsinvestering, afzien, opofferingen. Ik herken me daar niet in. Ik begon met mijn onderzoek in 2008, in december 2010 is mijn *onderzoeksproposals* goedgekeurd, en begin 2013 ben ik gepromoveerd. Achteraf gezien heb ik er ongemerkt toch wel een aanzienlijke hoeveelheid tijd in gestoken. Mijn onderwerp is: hoe gaan mensen om met gaten in regels, met name in hun werk? Een relevant onderwerp uit de praktijk, maar ingegeven door mijn persoonlijke belangstelling. Ik heb veel geleerd van het volgen van een PhD-programma bij de Universiteit voor

Humanistiek, die een andere methodologische benadering aanbood dan mijn eigen kwantitatieve benadering. Ik heb als onderzoeker een breder repertoire ontwikkeld.

Voor ik met promotieonderzoek begon, heb ik Nederlands gestudeerd, maar dat niet afgemaakt. Ik ben van de generatie uit de jaren tachtig waar een studie niet echt tot een baan leidde. Ondertussen startte ik met een communicatiebureau dat nu 25 jaar bestaat. De studie was interessant, maar het bedrijf liep zo goed, daar stopte ik alle *effort* in. Later heb ik wel een MBA gedaan, omdat ik vind (en dat bleek ook wel), dat het heel belangrijk is dat je, als je praat over communicatie, in een grotere context duidelijk kunt maken welke rol en functie communicatie heeft in de totale bedrijfsvoering. Dan moet je inzicht hebben in het grotere geheel, een bedrijfskundige master was een zinvolle aanvulling in mijn werk. Het maakte mij een bredere gesprekspartner. Het was ook plezierig voor mijzelf, dat vind ik überhaupt het plezier van alle leren, ik 'dij uit.'

Hoe houd je de inspiratie levend, hoe maak je dat je van beginpunt naar eindstreep komt?

Floor: 'Inspiratie betekent ermee bezig blijven, want elk antwoord roept weer een nieuwe vraag op. Nieuwsgierigheid is belangrijk. Er zijn hoogleraren en dagelijkse begeleiders die vragen: wat maakt je boos? Dat kan een startpunt zijn, maar je kunt ook werken vanuit positieve verwondering.'

Vorig jaar heb ik in een artikel in *Educational Action Research* nog eens teruggekeken op mijn onderzoek. Ik werkte toen ik aan mijn promotie begon als onderwijskundige bij informatica, maar van wat ik als student had geleerd over veranderkundige trajecten in het onderwijs bleek niets te werken daar, helemaal niets. Ik vroeg me in dat artikel af: komt dat doordat we in verschillende disciplines zijn opgevoed, ik als alfa/gamma werkend in een bètawereld? Licht het aan mijn veranderkundige aanpak of aan de universitaire context? Later zag ik wel in: het ging overall wel fout. In mijn jeugdige overmoed dacht ik dat het aan mij lag. Dat hoeft niet zo te zijn. Het willen begrijpen en doorgronden, het zoeken naar verklaringen, het in de lucht houden van meerdere plausible oorzak-gevolgrelaties, het werd een manier van betekenis geven aan je dagelijks leven. Ik doe dat niet de hele dag, je vaart ook op routines. Het is meer zoals de Amerikaanse pragmatisten dat zo mooi zeggen: er komt een *breakdown of the normal*. Alles wat vanzelfsprekend is, houdt een keer op. Je kunt met je dagelijkse redeneerwijze niet meer snappen wat er aan de hand is. Vragen houden je gaande. Een buitenpromotie is een ideaal vehikel om dat vragen stellen te kanaliseren, een manier om je te focussen.'

Een buitenpromotie is veelal een mid career-promotie

Kerstin: 'Als je jouw onderwerp voornamelijk kiest om professionele redenen, om er later bijvoorbeeld commercieel gebruik van te maken, is dat prima, dan blijft het continu levend omdat het wordt gevoerd door de beroepspraktijk. In mijn geval was het onderwerp veel meer persoonlijk van aard, het viel buiten mijn dagelijkse wereld, ik kon het er niet meer met anderen over hebben. Dat vraagt veel meer om een intrinsieke drive. Dan zijn er twee bedreigingen: een tekort aan aandacht of juist een *overkill*, te veel, te diep, te breed.'

Floor: 'Ik zie nog een bedreiging voor je inspiratie: een gebrek aan zelfvertrouwen voor deelname in de academische discussie. Als je die academische volwassenheid nog niet hebt, ga je denken, mag ik dit wel zeggen? Dan loop je het risico dat je alles wat interessant voor je is, zo lang hypothetisch houdt, dat je niet tot een antwoord gaat komen.'

Is er daarin een verschil tussen mannen en vrouwen?

Floor: 'Nee, ik ken mannelijke en vrouwelijke buitenpromovendi die niet tot een finaal punt komen. Na twaalf jaar kun je dan de actualiteit van je onderwerp verliezen. Het kost dan erg veel energie om weer over te schakelen naar een ander perspectief.'

Tekst: Agaath Dekker-Groen

Feedback op reflecties doet leren

Promotieonderzoek naar docentprofessionalisering helpt wetenschap én praktijk verder

In 1985, kort voor mijn afstuderen als Toegepast onderwijskundige aan de toenmalige Technische Hogeschool Twente in Enschede, vroegen hoogleraren of ik promotieonderzoek zou willen gaan doen. Destijds had ik geen belangstelling, omdat ik een parttime baan en het moederschap verkoos boven tenminste vier dagen per week onderzoek doen. Jarenlang heb ik onderwijskundig werk en gezin gecombineerd.

Onderwijskolom

Als onderwijskundige deed ik veel ervaring op in de gehele onderwijskolom op allerlei gebied. Zo analyseerde en ontwierp ik curricula, ontwikkelde lesmateriaal, handleidingen en toetsen, begeleidde leerkrachten en docenten en deed ook onderwijskundig onderzoek. Onderzoek met een directe link naar de onderwijspraktijk sprak mij altijd al aan.

Kerstin: 'Een buitenpromotie is veelal een *mid-career* promotie. Je kunt meer zelf je keuzes maken, niet zozeer, omdat je los bent van de rigide structuur van de universiteit, maar je bent als mens breder. Dat is belangrijk: ga vooral je neus achterna, geniet van het zoeken. Dat is een essentiële voorwaarde om tot een eindpunt te komen: je neus achterna gaan, en dat combineren met hele rationele beslissingen.'

Floor: 'Zoals een van de buitenpromovendi zei, die we spraken: Uiteindelijk gaat het erom dat je een boekje moet maken.'

Het Handboek Buitenpromoveren is hét oriëntatiepunt voor elke buitenpromovendus (en eigenlijk voor alle promovendi) in spe of al onderweg. Buitenpromovendi en promotoren van alle universiteiten vertellen hun inspirerende verhalen, geflankeerd door praktische artikelen over onder meer intellectuele eigendom en de selectie van een promotor of universiteit. Verschijnt medio oktober 2013. Circa 400 pagina's. Winkelprijs € 54,95. Bestel tot 1 september op voorinschrijving met € 10,- korting voor slechts € 44,95 via handboekbuitenpromoveren.nl. Auteurs: Floor Basten (www.orleon.nl) en Kerstin van Tiggelen (www.kerstinvantiggelen.nl).

